

Marija Mercina

Primorski slovenistični dnevi 1990-2005 - povezovanje vede in šolske prakse

V prispevku želim ovrednotiti Primorske slovenistične dneve (PSD) od leta 1990 do 2005. PSD so dinamično strokovno-znanstveno slovenistično in kulturno dogajanje v celotnem primorskem prostoru. V spreminjajočih se okoliščinah se spreminja njihova vsebina, ne pa cilji, saj izvirajo iz splošno priznanih vrednot in iščejo ravnovesje med literarno in jezikoslovno vedo, med šolsko prakso in teorijo, med strokovnostjo slovenistov in potrebami okolja.

OKOLIŠČINE DELOVANJA PSD

PSD od leta 1990 izmenično organizirajo primorska slovenistična društva (SD): SD Nova Gorica, SD Koper in SD Trst-Gorica-Videm, prvič v Novi Gorici in nato po vrsti do l. 2003 SD Koper, l. 2004 SD Trst-Gorica-Videm in 2005 SD Nova Gorica. Od prvih PSD leta 1990 so leti redno potekali. SD Nova Gorica je dvakrat pripravilo dodatno srečanje: 1991 posvečeno pripovedniku Nartaju Velikonji ob 100. obletnici rojstva in l. 2000 pesnici Ljubki Šorli ob devetdeseti obletnici rojstva.

PSD imajo zanimivo predzgodovino. V članku ob 5. obletnici PSD (1994), objavljenem v reviji Primorska srečanja, piše Silvo Fatur o več poskusih med leti 1980 – 1990, da bi zaživel Kosmačevi dnevi. Tako kot je Ciril Kosmač s svojim življenjem in pisateljskim delom povezoval Tolminsko in Slovensko Istro, v času šolanja ter romanja po fašističnih zaporih pa поблиže spoznal tudi kraje po Goriškem in Tržaškem, naj bi slovenisti s svojimi srečanji povezovali celoten primorski narodnostni prostor ne glede na državno mejo. Zamisel je dozorela in našla ustrezno obliko ter ime leta 1990.

Najopaznejša značilnost prostora, ki ga vsako leto povezujemo s PSD, je ločenost zaradi različnih političnih okoliščin – državne meje in upravne razdelitve v Sloveniji. Kot skupnost strokovnjakov z razvito zavestjo o potrebah okolja, vedno znova iščemo oblike za trdnejše povezovanje in sodelovanje; s svojim znanjem in poglobljenimi spoznanji o njegovih značilnostih pa vzpostavljamo vezi s celotnim slovenskim prostorom.

V različnih zgodovinskih okoliščinah je ostajal primorski prostor duhovno (kulturno, znanstveno itd.) trdno povezan in prepusten, kar je bilo nujno za ohranitev slovenstva. V njem so/smo vedno iskali možnosti za sodelovanje in povezovanje čez mejo, iz obrobja k središču in nazaj. Po 1. svetovni vojni je bilo to ozemlje pod Italijo, po drugi svetovni vojni in »priključitvi Primorske k Jugoslaviji« je ostalo obsežno narodnostno ozemlje ločeno od matice. Primorski slovenistični dnevi so se začeli l. 1990, eno leto pred osamosvojitvijo Slovenije; drugo politična sprememba je vstop Republike Slovenije v Evropsko skupnost 1994. Nobena ni odpravila razdeljenosti primorskega prostora ne zmanjšala potrebe po kulturnem in strokovno-znanstvenem povezovanju.

Navajam dva primera povezovanja in sodelovanja v preteklosti, prvega na znanstvenem in drugega na šolskem področju. Slovenski primorski biografski leksikon (SPBL), v 20 zvezkih je izhajal v Gorici, pri Goriški Mohorjevi družbi. V času, ko ga v Jugoslavijo ni bilo dovoljeno ne prinašati ne prodajati, so pri njegovi pripravi sodelovali strokovnjaki iz obeh držav. V 1. zvezku so med 20 sodelavci 4 iz Jugoslavije: Branko Marušič, Marijan Breclj, Ludvik Zorzut in Franc Kralj. Drugi primer sodelovanja je Dijaško obmejno srečanje s kulturnimi in športnimi prireditvami.

NASTANEK PSD, VSEBINA IN OBLIKE DELOVANJA, OBJAVE

Ob prvih PSD 1. 1990 je Silvo Fatur v članku, objavljenem v reviji Primorska srečanja (1990, str. 678/679) predstavil splošne smernice delovanja, ki veljajo še danes. Citiram in povzemam: *»Srečanja naj bi prispevala k odkrivanju in ozaveščanju leposlovnih in širše kulturnih, kulturnozgodovinskih vrednot in posebnosti Primorske, k uresničevanju ideje o skupnem slovenskem kulturnem prostoru, k ustvarjalnemu in prijateljskemu zblževanju primorskih slavistov.«* Povzemam: PSD naj ne bodo le kopija slavističnih zborovanj, predavatelji in udeleženci okroglih miz naj energijo namenjajo eni sami temi in jo osvetljujejo raziskovalno-preučevalno in didaktično-metodično; poiskali naj bi oblike, ki omogočajo dialog, dvosmerno komuniciranje, izmenjavanje pogledov in sodb. Uveljavljajo naj se z objavo kompletnega gradiv vsakokratnega srečanja v reviji Primorska srečanja in si prizadevajo za izvedbo tridnevnega programa.

Te smernice smo organizatorji PSD v različnih SD vedno upoštevali in jih večinoma tudi uresničevali. V aktih SD Slovenije in pokrajinskih SD ni ničesar, kar bi preprečevalo pripravo PSD, vendar jih nismo nikoli formalizirali. Temo PSD vsako leto določa delovna skupina, sestavljena iz članov SD Koper, SD Nova Gorica in SD Trst-Gorica-Videm. Skupino je do 1998 povezoval Silvo Fatur in jo zastopal tudi v Zavodu za šolstvo, kjer je bil zaposlen kot svetovalec. Leta 1998/99 je za povezovanje Meddruštvenega odbora nagovoril mene, na Zavodu pa je postal koordinator Milan Čotar in od 2002/2003 dalje pa Elen Slavec. Meddruštvena skupina je neformalna. Poleg stalnih članov skupine se sestankov udeležujejo predsedniki primorskih pokrajinskih Slavističnih društev, svetovalci Zavodov za šolstvo v Kopru in Novi Gorici, in poznavalci predvidene/določene tematike. V skupini so/so bili: Silvo Fatur, Vera Tuta, Olga Lupinc, Živa Gruden, Jelka Hadalin, Jasna Čebtron, Zdenka Blažko, Alferija Bržan, Senija Smailagič, Marija Pirjevec, Majda Kaučič Baša, Zoltan Jan, Mercina Marija in drugi; svetovalci Zavoda za šolstvo OE Nova Gorica in Koper Andreja Duhovnik, Milan Čotar (direktor), Mirjam Podsedenshek in Sonja Starc.

Vsa leta se skupina sestaja v Knjižnici Srečka Kosovela v Sežani – navadno po dvakrat. Nato prevzame organizacijo določeno društvo. Pri pripravi in izvedbi sodelujejo vsa primorska SD in Zavod RS za šolstvo z OE Koper in OE Nova Gorica. Zavod RS za šolstvo je poleg slavističnih društev kot organizator naveden šele 1991, tj. drugo leto delovanja PSD, čeprav je sodeloval že 1990. Italijanski zavod IRSSAE je v vabilih trikrat naveden kot soorganizator - 1995, 1998, 1999. Dvojezično vabilo, v slovenščini in italijanščini, je bilo natisnjeno samo v Kopru l. 1994. Od leta 1994 oblikuje vabila slikarka Silva Karim. Delovna skupina se vsa leta sestaja v Sežani, v Knjižnici Srečka Kosovela, na sredi poti vseh treh SD.

PSD so vedno spomladi, po veliki noči, večinoma tridnevni (z izjemami: 1990 - 2 dni, 1993 - 2 dni, 1995 – 2 dni, 1996 – 1 dan, 1997 - 2 dni, 2003 dva dni in 2004 – 1 dan). Začnejo se s kulturno prireditvijo, nadaljujejo s predavanji in okroglo mizo, zaključijo z ekskurzijo. Preizkušene oblike PSD so: predavanja in razprava, ena do dve okrogli mizi. Organizator si vedno prizadeva najti ustrezno razmerje med raziskovalci-teoretiki in učitelji praktiki.

Za delovanje PSD so najbolj zaslužni tisti delavci Zavodov, ki se čutijo zavezani stroki in z njo slovenistični skupnosti ter Slavističnemu društvu. Zavod učiteljem praktikom dovoljuje udeležbo na njih in jo ovrednoti po svojem točkovnem sistemu. Žal se je močno zmanjšal delež sredstev, ki jih prispeva za organizacijo PSD, zaradi česar morajo zadnji dve leti primorska SD

poskrbeti tudi za honorarje udeležencem, kar pa postaja čedalje težje. Iz tega je mogoče razbrati, da se država, ki jo predstavlja Zavod za šolstvo, ne zaveda dovolj narodnostnega in strokovnega pomena PSD. Podobno velja za občine, kjer je odnos do PSD velikokrat odvisen od trenutnih razmer oziroma od oseb, ki vodijo določene resorje, od njihove občutljivosti za šolsko in nacionalno problematiko.

Največji dosežek PSD je v povezovanju teorije in šolske prakse, raziskovalnega dela in poučevanja, povezovanje strokovnjakov in okolja. Zbiranje sredstev za te namene je za okolje možnost in priložnost, da s finančno podporo dejavnostim PSD pokaže svoj odnos do slovenistike in šole ter v najširšem smislu do slovenstva na zemljepisno izpostavljenem prostoru. Čeprav je članstvo SD povečini učiteljsko in se v tem pokrajinska društva razlikujejo od središčnih, uresničevanje ciljev PSD ni pomembno samo za šolo, saj izhajajo iz potreb prostora in so njegove splošno priznane vrednote. Učitelji smo pobudniki tega delovanja, hitro se prilagajamo spremenjenim okoliščinam in izpolnjujemo strokovne naloge, značilne za ta prostor in pomembne zanj.

Izhajajoč iz priporočila občnega zbora SD Slovenije v Novem mestu oktobra 2004, prav zdaj v vseh treh primorskih SD razpravljamo o sprejetju medsebojnega dogovora o pripravi PSD. Leta so v spreminjajočih se okoliščinah prisiljena povečevati odgovornost ne samo za organizacijo SD, temveč tudi za njen finančni del. Navajam najpomembnejši del osnutka:

»1. PSD povezujejo etnični prostor na obeh straneh državne meje R Slovenije; razvijajo narodno zavest s preučevanjem primorske kulturno-literarne preteklosti in sedanjosti ter jezika ob meji; s tem v slovensko narodno zavest in vedenje vnašajo pomembne sestavine.

2. Izhajajoč iz primorskega prostora in članstva SD povezujejo šolsko prakso in slovenistično-pedagoško raziskovanje.

3. Razvijajo stanovsko zavest in občutek pripadnosti med svojimi člani.

4. Omogočajo poglobljeno poznavanje primorskega prostora v preteklosti in sedanjosti. / .../«

Največji dosežek PSD je v povezovanju raziskovalnega-teoretičnega dela in šolske prakse, okolja in šole. Taka srečanja lahko v domačem okolju organizira slovenist, ki istočasno pozna stroko in okolje. Zbiranje sredstev za te namene je možnost in priložnost za druge dejavnike, da s finančno podporo dejavnostim PSD pokažejo svoj odnos do slovenistike in šole ter v najširšem smislu do slovenske kulture. PSD izpričujejo tradicionalno odprtost primorskega prostora za smeri in odpravljanje različnih omejitev. Kot strokovnjaki praktiki smo v svojem okolju odkrivali prezrte, premalo znane ustvarjalce in iskali možnosti za njihovo obravnavanje v šoli in boljše poznavanje pri bralcih.

Literarne teme PSD so bile: leta 1990 France Bevk. – 1991: Srečko Kosovel; 1991: Narte Velikonja (SD Nova Gorica). – 1992: Vladimir Bartol. – 1993: Danilo Lokar. – 1994: Pavle Zidar. – 1995: Fašizem in primorska književnost. – 1996: Primorska slovstvena folklorja kot vrednota in njeno mesto v šoli. – 1997: Spodbujanje učencev in dijakov za kulturne posebnosti. – 1998: Meja – življenje, ki združuje in ločuje. – 1999: Gorica in Nova Gorica. – 2000: Primorska kratka pripoved 20. stoletja; 2000: Počastitev 90-letnice rojstva pesnice Ljubke Šorli (SD Nova Gorica). – 2001: Humor v primorski književnosti. – 2002: Primorsko izseljevanje v literaturi. – 2003: Pavle Zidar. – 2004: Alojz Rebula in Srečko Kosovel. 2005: Primorski literarni zgodovinarji.

PSD so veliko pozornosti posvetili preučevanju in razpravam o jeziku ob meji: Najznačilnejše teme teh razprav so: Jeziki v srečanju, Slovarji pri učni uri, Razvijanje narodne zavesti, Jeziki v stiku, Zvrstnost jezika, Posebnosti v sporazumevanju učencev in dijakov, Normiranje jezika v šoli, Slovenščina v primorski javnosti, Jezik ob meji. Jezik učencev in dijakov ob meji, Smeri jezikovnega razvoja mladih. Vključevanje tujejezičnih otrok v slovensko šolo, Izrinjanje slovenščine iz javnega življenja, Narečja in šola. Prizadevali smo si, da bi skupaj z Zavodom za šolstvo in s sodelovanjem primorskih strokovnjakov v različnih raziskovalnih ustanovah sistematično raziskovali jezik ob meji, vendar za to ni bilo potrebnega zanimanja.

Izbira teme PSD je največkrat povezana z jubileji primorskih ustvarjalcev. Pregledovali smo, kolikšna je je zastopanost primorskih avtorjev v učnih načrtih in berilih, ter iskali možnosti za njihovo vključevanje ter iskali nove poti za delo dijakov. Vsebinsko PSD smo načrtovali ob upoštevanju tematike slovenističnih simpozijev, ki jih prireja SD Slovenije, in tekmovanja za Cankarjevo priznanje.

SD Nova Gorica je leta 1991 (PSD so bili v Kopru) in 2000 (PSD v Kopru) pripravilo dodatni srečanja. Simpozij, posvečen Narteju Velikonji naj bi prispeval »/ .../ k oblikovanju literarne podobe pripovednika Narteja Velikonja, resnici o njegovem delu«. (iz članka Milana Čotarja v PS l. 1991) Namen simpozija, posvečenega Ljubki Šorli, pa je bil, bolje spoznati premalo znano pesnico. SD Nova Gorica je leta 2001 izdalo zbornik z vsemi referati s simpozija, razširjen s prvič natisnjeno pesnično avtobiografijo, s pesmimi in fotografijami. Zbornik Pogovori srca je predstavilo na osmih literarno-glasbenih večerih v različnih krajih in v pogovorih z obiskovalci oživilo pesničin lik. TV Vitel je snemala vse prireditve in jih povezala v filmsko pripoved.

PSD smo povezovali z različnimi drugimi dejavnostmi: literarnimi branji in pogovori z znanimi ustvarjalci, s predstavitvijo filmov in ogledom gledaliških predstav, povezanih z vsakokratno tematiko. Ko sem za Silvom Faturjem neformalno prevzela povezovanje primorskih SD društev, sem si prizadevala za to, da v letih ko je organizator PSD novogoriško društvo, obeležujemo rojstne kraje oz. rojstne hiše pomembnih raziskovalcev: 1999. smo v Novi Gorici odkrili ploščo na rojstni hiši Dušana Pirjevca (zasnoval jo je Pavel Medvešček), 2002. Avgustu Žigonu v Ajdovščini (Silvo Fakuč) in l. 2005. Antonu Ocvirku v Žagi (Fedja Klavora).

Mestna občina Nova Gorica, Občina Ajdovščina in Občina Bovec so prizadevanja SD Nova Gorica vsestransko podprle. Pri postavitvi spominske plošče Dušanu Pirjevcu je s SD Nova Gorica sodelovalo Zgodovinsko društvo Nova Gorica, v Ajdovščini je bil dragocen prispevek Staneta Bačarja. S sodelovanjem Oddelka za primerjalno književnost in literarno teorijo Filozofske fakultete v Ljubljani in dedičev Antona Ocvirka je Ksenija Krivec, bibliotekarka iz Knjižnice Cirila Kosmača v Tolminu, v okviru 16. PSD v Bovcu pripravila zanimivo razstavo o življenju in delu Antona Ocvirka. Razstava se je kasneje preselila v avlo FF v Ljubljani.

Največ referatov PSD je bilo objavljenih v reviji Primorska srečanja. S PSD so povezane publikacije Zavoda za šolstvo Republike Slovenije: Učna ura z Vladimirjem Bartolom in Učna ura s SSKJ.

RAZLIČNA VPRAŠANJA IN RAZMISLEK O PSD

Primorski slovenisti se zavedamo, da je potrebno v zvezi s PSD poiskati odgovore na različna vprašanja. Nobena oblika delovanja ne more biti trajno ustrezna in vloga primorskih SD kot povezovalcev različnih dejavnikov se spreminja. Članstvo SD je vse manj številno, kot da se

zmanjšuje potreba učiteljev po stanovskem povezovanju in delovanju. Opaziti je, da se najprej odpovedujemo druženju: najmanj udeležencev je na ekskurzijah.

Najbolj so se spremenile razmere v šoli. Šolstvo, »paradni konj slovenske politike«, se je v zadnjih 10 letih popolnoma normiralo. Vse manj je možnosti za uvajanje primorske tematike in vse več osredotočenosti na zadovoljevanje trenutnih potreb, predvsem preverjanja znanja.

V teh procesih se spreminja lik učitelja. Izobraževanje učiteljev se v petih razpoložljivih dnevih na leto usmerja h kratkoročnejšim ciljem. Za takšne neposredne praktične potrebe pouka skrbijo različne ustanove, ne samo izobraževalne in raziskovalne institucije, temveč tudi založbe, ki so pri tem povsem pragmatične. Izobraževanje se finansira iz kotizacije, interesi založbe so v prodaji knjig. V PSD nikoli nismo uvedli kotizacije, ker smo želeli omogočiti njihovo spremljanje zamejskim učiteljem in vsem, tudi upokojenim slovenistom, ki jih zanima njihova tematika.

Na Primorskem so bili po letu 1990 ustanovljeni visokošolski zavodi in raziskovalni inštituti. PSD nimajo moči, da bi jih bolj pritegnili k načrtovanju in izvedbi PSD. V spreminjajočih se razmerah bo potrebno iskati nove oblike delovanja PSD.

To poročilo, pripravljeno za 16. PSD 2005 v Kobaridu in Bovcu, ne predstavlja nekaterih zanimivih vidikov, ki bi zahtevali izčrpnjšo analizo: razmerje med teorijo in prakso oziroma koliko je bilo sodelavcev iz znanstveno-raziskovalnih in izobraževalnih ustanov; razmerje med razpravljalci iz osnovnih, srednjih in visokošolskih ustanov; bibliografija člankov in samostojnih publikacij številnih praktikov, ki so prve spodbude za svoje delo dobili v PSD. Trudili smo se za najboljše in naredili, kar smo zmogli, nedvomno pa je naše prizadevno in obsežno delo izraz slovenističnega odnosa do okolja, poznavanje njegovih potreb in poglobljanje zavesti o njegovih vrednotah.